

LENIN

SZELLEMI PORTRE-VAZLAT

Lenin arcképével beszélgetve, Majakovszkij jelentést akart tenni neki, de „nem hivatalos úton“. Meghatározás-jellegűnek érzem a nagy költő közeledésének módját a leninizmus magvához. Mert, eltérően a legendáshírű alapítóktól, akik a kezdetek tiszteletében hajlottak arra, hogy szentekké, uralkodó kőfigurákká merevedjenek, Lenin új történelmi perspektívát nyitott. Ellentétben a mitizáló folyamattal. Majakovszkij azt az egyszerű emberi kapcsolatot látta meg Leninben, ami annyira jellemző volt az ő személyiségére, az emberekkel való reális viszonyára.

Ennek a magatartásnak a fontossága, Lenin esetében, meghaladja a művészet szféráját. Az emberbe vetett hit megtestesítője ő, ahogyan azt a hozzá és szelleméhez közelállók vallják, s az egész életnek lényege és tanulsága. Természetesen mindezt a köztudatban tartani a művészet lényegéhez tartozik, mely mindig is hangsúlyozta emberi viszonyaink bensőséges és mély átélését, s ilyenformán, belső szabályai ellenére, nagyonis szabálynélküli. A hagyománytisztelón és előírásosan kialakított Lenin-kép nem azonos a leninizmus fogalmával, mely mindig újat, a rugalmasságot, a konkrét körülményekhez való alkalmazkodást jelenti, a dogmával szemben álló életet. Ő maga, így mondják, végtelenül egyszerű ember volt, idegen volt tőle még a nagy személyiségekre jellemző, tudatukon kívüli szertartásosság is. Eszméit és személyét sohasem próbálta külsőséges gesztusokkal hangsúlyozni, s így vonni magára a figyelmet. Nem öltözött másképpen, mint az ő társadalmi osztályához tartozó hétköznapi emberek. Nem állított elő magának egy hozzá méltóbb öltözetet. Forradalmat vezetett és egyszerű nyakkendőt viselt, nehogy valamiféle ünnepélyes külsővel hangsúlyozza önmaga szerepét, hiszen az ünnepélyesség, a pompa bizonyos fokú merevséget sugall, mely nem illet volna a nagy úttörő rugalmas alakjához. Mozdékony volt, gesztikulálva beszélt, s a nagy vitatkozó egyetlen szava sem volt szertartásos.

Lenin természetes és közvetlen ember volt. Milyen erő kellett ahhoz, hogy ilyen lehessen, hiszen emberek millióit mozgatta meg, ami minden esetben érzelmi egyensúlyvesztést idéz elő. S ez annál értékesebb adottság egy olyan országban, ahol évszázados hagyománya van a hatalmi pompának, az ezzel járó ragyogó öltözéknek, az arany és drágakő tömkelegének, a tömjénillatnak. Lenin vezetése szakítás az évezredek hagyományával, mely a társadalmi viszonyokat, az emberek közösségekbe való tömörítését misztifikálta, ezt volt hivatott leplezni. Igazi marxistaként, a nehéz, rendkívül nehéz körülmények ellenére tiszta, demitizáló folyamatot akart bevezetni. A demitizálás viszont kapcsolatot feltételez, közvetlen kapcsolatot a fetiszizmus helyett, közeledést az eltávolodás helyett. Azért jelent meg ő úgy mindenki előtt, amilyen volt, kis szakállával, kö-

vérkésen, életét veszélyeztetve keveredett el a tömegben, közvetlen, protokoll-mentes beszélgetéseket folytatott, mindig az intim kapcsolatokat kereste, még akkor is, amikor gondolai elhatalmasodtak, s lényegében nagyönis emlékeztettek arra, amit mi sorsnak nevezünk.

Éles, rugalmas esze mindig behatolt azokba a mélységekbe, melyekben a társadalmi valóság rejtőzött, lefejtvén a csalóka látszatot. Elmélyülten és szerves összefüggéseiben elemezve, a valóság roppant egyszerűnek tűnt, legalábbis egyszerűek és világosak voltak a meghatározások. Egy pompás köpeny és az ünnepélyes, széles mozdulatok — mindez a leghatározottabban ellentmondott volna a demitizálás folyamatának.

Bármire gondolnánk is a nagy szónokok közül, egyedül Lenin volt az, akitől a legtávolabb állt a szónokiasság, az ő szavai éles, direkt és konkrét tartalmat közvetítettek. A történelem nem jegyzett fel róla egyetlen látványos mozdulatot, s egyetlen olyan mondatot sem, mely a színészt jellemezné, aki tudatában van annak, hogy színpadról szól. A februári forradalmat követő zavaros időkben Lenin módot talált a tömegek lelkesítésére, pontokba szedett, híres Aprilisi téziseivel — konkrét program volt ez, a tisztánlátó elemzés eredménye, világos, pontos megfogalmazásban, nem pedig hangzatos, ünnepélyes pompába öltöztetett, nagy szavakból álló díszbeszéd. A visszhang sem a szónoklat visszhangja volt, hanem reális történelmi visszhang. Ha összehasonlítjuk Danton híres beszédével, megállapíthatjuk a különbséget a két kor és a kétféle módszer között. S mégsem volt rossz szónok, mint Robespierre. Lenin nagy szónok volt, de sohasem szónokias, előadásmódja egészen egyéni volt, méltó ahhoz a tudományos forradalmi tanításhoz, melyet összhangba hozott a történelmi feltételek radikális megváltoztatásával. De a világosan gondolkodó, demisztifikáló Lenin nemcsak rendkívüli intellektus volt; az érzelmek olyan feszültsége élt benne, mely hangzatos szavak nélkül is hat. Erős akarata és érzékenysége jellemének lényegéből következett: abból, hogy mindent egyetlen cél érdekének kell alávetnie, egy életcél pengéjére összpontosítania lelkierejét. Művészi kategóriákban szólva azt mondhatnók, hogy Leninnek szigorúan a forradalom jegyében felépített egyéni világnézete volt, s rendkívüli képessége az összpontosításra.

Emlékezhetünk arra, hogy amíg Párizsban lakott, egyetlen múzeumnak volt állandó látogatója: a Forradalmi Múzeumnak. Amint megérkezett a csodálatos architektúrájú, hatalmas városba, először a konkrét osztályviszonyokról érdeklődött. Minden az ő életét meghatározó eszmét volt hivatott megvilágítani. Ilyen alkalom csak a nagy művészeknek és a nagy tettek embereinek adatik meg. De vajon nem az elképesztően változatos, gazdag és honyolult valóság egészének az alárendelése ez egyetlen cél hatalmában levő víziónak: a Forradalomnak? Ez csak akkor lenne így, ha a nemes cél megszállottja, de különösképpen Lenin, nem rendelkezett volna ugyanakkor a mozgásban megnyilvánuló konkrétum rendkívüli érzékével is. Sohasem szabad elfelejtenünk azt a tömör meghatározását, mely a lenini ismeretelmélet alapja: „a valóság mindig konkrét“. Ha egyetlen eszmétől vezérelve elveszett volna a nagy szavak visszhangzó ürességében, eltávolodott volna a valóságtól is, a gondolati konstrukciók csapdájába esve, és sohasem tudott volna tevékenyen hatni a valóságra.

Lenin szellemi portréja, amelyet itt megkísérelünk felvázolni, dialektikus feszültség jegyében alakul (hogy is lehetne másként!): céljának

abszolút egysége és az egész változatos gazdag konkrétum érzékenységének feszültségében. A két tényező feszültségében, mely összefogja és véglegesen el is választja a valóság végnélküli folyamatait. Lenin tudatában a világ hihetetlen élesen tükröződhetett, konkrétan érzékelhető, gyorsan változó domborműként. Rendkívül színesen, nem egyhangú szürkén. Ezzel magyarázható az a kiváló képessége, mellyel azonnal érzékelte mindazt, ami új vagy fejlődőképes. A misztifikáció, ha mégoly grandiózus is, szűrke a maga egyformaságában és elérhetetlenségében. Legjobb esetben a távoli tájakra jellemző kék színe lehet.

Lenin számára a valóság közeli, két lépésnyire elérhető, azt merném mondani, reliefszerű konkrétsággal tapintható. Egy ilyen gondolkodó sohasem kerülhet a merev, szertartásos szónokiasság csapdájába.

Intellektusának aktív természete és az a szükséglet, hogy az általános és a végtelen változatoság között a dialektikus feszültséget valóban átélje, óvakodván a merev, beskatulyázott fogalmaktól, nemcsak emberi egyszerűségét igazolja, de szüntelen vitakészségét is. Szakadatlanul differenciálódnia, ellenkeznie és elkülönülnie kellett.

Nem feledkezhetünk meg úttörő szelleméről, megoldásai merészségéről sem, s arról az ellenállásáról, melyet a tartalmatlansággal szemben tanúsított; igyekezzünk megérteni a valóság állandóan változó viszonyait. Egy intellektuális hozzáállás és egy tétel, pontosabban egy módszer, feltételez bizonyos etikát is. A lenini etika lényege, azt hiszem, a bátorság, a gondolkozás és érzélem ellustulása ellen vívott harc, apró tehetetlenségünk állandó legyűrése, az emberi valóság, vagyis az emberek előtt való teljes megnyilatkozás. S a szerénység, úgy élni és tenni, ahogy bárki más élhet és cselekedhet. Felteszem a kérdést, vajon Lenin büszke volt-e? Talán igen, de semmiképpen sem volt hiú. Iróniája — a tisztánlátás fegyvere — közismert. Az intelligencia nem örökös morcos, mulat is a dolgok, események alakulásán, még ha minden fenntartás nélkül, a szükséges szenvedéllyel éli is át az ember a megvalósuló eszmét. Lenin olyannak nézte a világot, amilyen volt, hogy olyanná tegye, amilyennek lennie kell. S itt egy fenséges dialektikus ellentmondás áll fenn: a feszültség az élesen kirajzolódó jelen és a jövőbelátás között.

Munkásságának utolsó éveire gondolok, amikor olyan tragikusan bonyolult körülmények között vezetett egy, a világháborút követő polgárháború által szétzilált gazdaságú országot, amely ráadásul káder- és tapasztalathiánnyal is küszködött. Káprázatos a valóság tökéletes lenini felmérése, az átállás a NEP-re akkor, amikor fel kellett építeni az országot; a lényegében engedmények nélküli engedmények évei ezek. De különösen a demokrácia biztosításáért való állandó gond, még a betegágyon is, hogy mindenki tevékenyen részt vegyen az új rend alakításában, hogy a megszámlálhatatlan ellenség és a még bizonytalan alapokon álló társadalmat fenyegető nagy veszélyek ellenére biztosítsák a pártban a szabad vitákat; hogy az új világ építése tegye lehetővé az emberi közösség egészének tudatos energiabevetését. Lenin — az örök éberség-állapot olyan világban, melynek benső szövevénye a haladás folytonosságát jelenti.

Kántor Erzsébet fordítása